

Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет педагогічної освіти
Кафедра освітології та психолого-педагогічних наук

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи

Олексій ЖИЛЬЦОВ
« » 2023 р

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Освітній менеджмент в середній освіті
Змістовий модуль I «Управління освітнім процесом»
Змістовий модуль II «Організація інклюзивної освіти»

для студентів

спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
освітнього рівня другого (магістерського)
освітньої програми 011.00.02 Педагогіка середньої освіти

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Протокол № 1532/23

(підпис) (прізвище, ініціали)
« » 20 23

Київ – 2023

Розробники:

Братко М.В., доктор педагогічних наук, професор кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

Антинін Є.Б., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

Редько С.І., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

Викладачі:

Редько С.І., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

Касьянова О.М., доктор педагогічних наук, професор кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри освітології та психолого-педагогічних наук

Протокол від 07 вересня 2023 року № 2

Завідувач кафедри _____ Людмила ХОРУЖА

Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми 011.00.02 «Педагогіка середньої освіти» _____ Ганна ІВАНЮК

Робочу програму перевірено

«__» _____ 2023 р.

Заступник декана

Факультету педагогічної освіти _____ Леся КУЗЕМКО

Пролонговано

на 20__/20__ _____ (Хоружа Л.Л.), «__» _____ 20__ р., протокол №__

на 20__/20__ _____ (Хоружа Л.Л.), «__» _____ 20__ р., протокол №__

на 20__/20__ _____ (Хоружа Л.Л.), «__» _____ 20__ р., протокол №__

на 20__/20__ _____ (Хоружа Л.Л.), «__» _____ 20__ р., протокол №__

Розробники:

Братко М.В., доктор педагогічних наук, професор кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

Антипін Є.Б., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

Редько С.І., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

Викладачі:

Редько С.І., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

Касьянова О.М., доктор педагогічних наук, професор кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри освітології та психолого-педагогічних наук

Протокол від 07 вересня 2023 року № 2

Завідувач кафедри *Хоружа Л.Л.* Людмила ХОРУЖА

Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми 011.00.02 «Педагогіка середньої освіти» *Іванюк Г.* Ганна ІВАНЮК

Робочу програму перевірено

« 4 » 09 2023 р.

Заступник декана

Факультету педагогічної освіти *Куземко Л.* Леся КУЗЕМКО

Пролонговано

на 20 /20 _____ (Хоружа Л.Л.), « _ » _____ 20__ р., протокол № _____

на 20 /20 _____ (Хоружа Л.Л.), « _ » _____ 20__ р., протокол № _____

на 20 /20 _____ (Хоружа Л.Л.), « _ » _____ 20__ р., протокол № _____

на 20 /20 _____ (Хоружа Л.Л.), « _ » _____ 20__ р., протокол № _____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	заочна форма навчання	
Освітній менеджмент		
Вид дисципліни	обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитив / годин	6/180	
Курс	1	
Семестр	1	2
Кількість змістових модулів з розподілом	2	1
Обсяг кредитив	4	2
Обсяг годин, в тому числі:		
Аудиторні	120	60
Самостійна робота	16	8
Семестровий контроль	104	52
	Екзамен (інтегрований у 2 семестрі)	
Змістовий модуль I. Управління освітнім процесом		
Курс	1	
Семестр	1	
Кількість змістових модулів з розподілом	1	
Обсяг кредитив	2	
Обсяг годин, в тому числі:		
Аудиторні	60	
Самостійна робота	8	
Семестровий контроль	52	
	Екзамен (інтегрований у 2 семестрі)	
Змістовий модуль III. Організація інклюзивної освіти		
Курс	1	
Семестр	1	
Кількість змістових модулів з розподілом	1	
Обсяг кредитив	2	
Обсяг годин, в тому числі:		
Аудиторні	60	
Самостійна робота	8	
Семестровий контроль	52	
	Екзамен (інтегрований у 2 семестрі)	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни – формування комплексних знань та умінь з теорії і практики освітнього менеджменту, зокрема управління освітніми системами середньої ланки загальної освіти, моніторингу якості освіти.

Завдання навчальної дисципліни сприяти формуванню:

- *інтегральної компетентності*, яка виявляється у здатності здатність розв'язувати проблеми, задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері освітніх, педагогічних наук.
- *загальних компетентностей*, а саме: здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями; здатність діяти соціально відповідально та свідомо; здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування людей до досягнення спільної мети; застосовувати знання у різних професійних ситуаціях
- *фахових компетентностей* спеціальності, які виявляються в здатності проєктувати і досліджувати освітні системи; інтегрувати знання у сфері освіти/педагогіки та розв'язувати складні задачі у мультидисциплінарних та міждисциплінарних контекстах; організувати безпечне освітнє середовище (в тому числі створювати умови для функціонування інклюзивного середовища), використовувати здоров'язберезувальні технології під час освітнього процесу, здійснювати профілактично-просвітницьку роботу з учнями, формувати у них культуру здорового та безпечного життя.

3. Результати навчання за дисципліною

РН 2	Використовувати сучасні цифрові технології і ресурси у професійній, інноваційній та дослідницькій діяльності
------	--

PH 5	Організувати освітній процес на основі особистісно зорієнтованого, компетентнісного, контекстного підходів та сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук, управляти навчально-пізнавальною діяльністю, об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів освіти
PH 7	Створювати відкрите освітньо-наукове середовище, сприятливе для здобувачів освіти та спрямоване на забезпечення результатів навчання знати та дотримуватися норм педагогічної етики (зокрема в умовах інклюзивного навчання), створювати відкрите, спрямоване на здобуття результатів навчання освітнє середовище
PH 10	Приймати ефективні, відповідальні рішення з питань управління в сфері освіти/педагогіки, зокрема у нових або незнайомих середовищах, за наявності багатьох критеріїв та неповної або обмеженої інформації

4. Структура програми навчальної дисципліни

Тематичний план навчальної дисципліни

№ п/п	Назви теоретичних розділів, тем	Кількість годин					
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичних	Семинарських	Самостійна робота
Змістовий модуль I. «Управління освітнім процесом»							
1.	Сучасні моделі освіти та система управління освітою в Україні	30	4	2	2	-	26
2.	Освітній заклад, як об'єкт управління. Управлінська діяльність керівника закладу освіти	30	4	2	2	-	26
<i>Разом</i>		60	8	4	4	-	52
Змістовий модуль II. «Організація інклюзивної освіти»							
1.	Інклюзивна освіта: сутність, завдання та принципи	15	2	2			13
2.	Організація педагогічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами	15	2		2		13
3.	Індивідуальна програма розвитку як механізм індивідуалізації освітньої траєкторії для учня з особливими освітніми потребами	15	2	2			13
4.	Інклюзивна компетентність педагога: основні рівні прояву та шляхи її розвитку.	15	2		2		13
<i>Разом</i>		60	8	4	4	-	52
Разом		120	16	8	8	-	104

5. Програма навчальної дисципліни (заочна форма).

Змістовий модуль I. «Управління освітнім процесом»

Тема 1.1. Сучасні моделі освіти та система управління освітою в Україні.

Гене́за поняття «управління» та «менеджмент». Історичні етапи розвитку науки «управління». Сучасні школи «управління». Особливості поняття «менеджмент освіти». Сутність менеджменту освіти та закономірності менеджменту освіти. Принципи, на яких будуються засади діяльності освітнього менеджменту. Функції менеджменту освіти. Державне управління системою освіти. Державна політика і галузі освіти. Європейська модель освіти. Американська модель освіти. Японська модель освіти. Державний характер управління системою загальної середньої освіти. Принципи освітньої політики в системі управління загальною середньою освітою. Сутність підготовки та прийняття управлінських рішень в закладах освіти. Особливості та етапи управлінського циклу. Особливості та значення інформаційного забезпечення процесу управління.

Основні поняття теми: управління, менеджмент, менеджмент освіти, освітній процес, модель освіти, система управління освітою.

Тема 1.2. Освітній заклад, як об'єкт управління. Управлінська діяльність керівника закладу освіти.

Сутність поняття та структура педагогічної системи. Класифікація педагогічних систем. Закрита відкрита педагогічні системи. Умови функціонування педагогічної системи. Загальні умови функціонування педагогічної системи. Специфічні умови функціонування педагогічної системи. Системоутворюючі фактори педагогічної системи. Зміст структурних елементів педагогічної системи: керуюча підсистема, керована підсистема. Об'єкт управління. Суб'єкт управління.

Зміст управлінської діяльності керівника закладу освіти. Роль та функції адміністратора в системі освіти. Вимоги до характерологічних особистих, професійних рис керівника. Професіограма керівника закладу освіти. Особливості професійної підготовки керівника-менеджера освіти. Планування, організація, мотивація і контроль, як основні функції управлінської діяльності. Стили керівництва в закладах освіти.

Основні поняття теми: педагогічна система, керівник закладу освіти, функції управлінської діяльності, стилі керівництва.

Змістовий модуль II. «Організація інклюзивної освіти»

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ

Тема 2.1. Інклюзивна освіта: сутність, завдання, принципи

Сутність і зміст понять: «інклюзивна освіта», «інклюзивне навчання», «особа з особливими освітніми потребами». Завдання і принципи інклюзивної освіти. Основні принципи національної і міжнародної політики як основа менеджменту інклюзивної освіти.

Сучасні підходи в Україні до навчання, виховання і розвитку учнів з особливими освітніми потребами. Рівні менеджменту інклюзивної освіти: центральний, обласний, місцевий, громадський сектор. Завдання інституцій у розвитку та впровадження інклюзивної освіти на кожному з рівнів управління.

Організація інклюзивної освіти: департаменти освіти і науки, ресурсні центри підтримки інклюзивної освіти, інклюзивно-ресурсні центри. Організація інклюзивної освіти на місцевому рівні. Роль громадського сектору.

Основні поняття теми: інклюзія, інклюзивна освіта, інклюзивне навчання, особа з особливими освітніми потребами, ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти, інклюзивно-ресурсний центр.

Тема 2.2. Організація педагогічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами

Основні підходи до створення інклюзивного загальноосвітнього середовища: системність, командний підхід, особистісно-орієнтований підхід.

Основні аспекти організації діяльності закладу загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням: освітня політика закладу, шкільна культура, практика викладання. Співпраця з батьками в середній школі з інклюзивним навчанням та сприйняття їх як партнерів освітнього процесу. Асистент вчителя (дитини) як учасник освітнього процесу.

Команда психолого-педагогічного супроводу: основні завдання, склад, основні функції членів команди. Роль батьків у роботі команди психолого-педагогічного супроводу. Роль інклюзивно-ресурсного центру у забезпеченні якісного освітнього процесу школи з інклюзивним навчанням.

Основні поняття теми: системність, командний підхід, особистісно-орієнтований підхід, команда психолого-педагогічного супроводу.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ЗЗСО

Тема 2.3. Індивідуальна програма розвитку як механізм індивідуалізації освітньої траєкторії для учня з особливими освітніми потребами

Індивідуальні програми розвитку учнів з особливими освітніми потребами: функції і структура. Ролі учасників команди зі створення індивідуальної програми розвитку. Формулювання навчальних цілей і завдань. Мета створення індивідуальних навчальних планів для учнів з ООП. Адаптації і модифікації. Вибір адаптацій для врахування особливих освітніх потреб учня.

Основні поняття теми: індивідуальна програма розвитку, індивідуальний навчальний план, адаптації, модифікації, навчальні цілі, навчальні завдання.

Тема 2.4. Інклюзивна компетентність педагога: основні рівні прояву та шляхи її розвитку

Актуальність проблеми розвитку професійної компетентності педагога в умовах інклюзивного навчання. Деонтологія інклюзивної освіти. Роль класного менеджменту у становленні соціальної компетентності учнів.

Інклюзивна компетентність педагога: основні рівні вияву та особистісні характеристики. Універсальний дизайн в освіті.

Основні поняття теми: деонтологія, класний менеджмент, соціальна компетентність, інклюзивна компетентність педагога.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Види діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1		ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2	
		Кількість одиниць	Максималь на кількість балів	Кількість одиниць	Максималь на кількість балів
Відвідування лекцій	1	2	2	2	2
Відвідування практичних занять	1	2	2	2	2
Робота на семінарському занятті	10	-	-		
Робота на практичному занятті	10	2	20	2	20
Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	2	10
Виконання модульної роботи	25	-	-	-	-
	Разом	-	34	-	34
Розрахунок коефіцієнту $68:60=1,13$					

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

Змістовий модуль I. «Управління освітнім процесом»

Тема 1. Сучасні моделі освіти та система управління освітою в Україні.

- Скласти 10 тестових запитань різних типів до теоретичної частини теми.
- Впорядкувати список бібліографічних джерел за темою (до 10 джерел за останні 5 років).
- Представити на практичне заняття текст 3 наукових статей, які презентують планування роботи закладу освіти як складову управлінської діяльності.
- Скласти анотацію до однієї з зазначених наукових статей.
-

Тема 2. Освітній заклад, як об'єкт управління. Управлінська діяльність керівника закладу освіти.

- Дослідити та представити на практичному занятті модель сучасного менеджера-професіонала в освіті.

Критерії оцінювання самостійної роботи		Кількість балів
1.	Свочасність виконання роботи	1
2.	Презентація роботи (оригінальність, логіка викладу, чіткість, доказовість)	2
3.	Різноманітність використаних джерел	2

Змістовий модуль II. Організація інклюзивної освіти

№	Опис завдання	Час для виконання	Критерії оцінювання
МОДУЛЬ 1. Організація інклюзивної освіти на державному рівні			
1.	Створити порівняльну таблицю щодо надання послуг ІРЦ. Для виконання завдання виконати наступні кроки: - Ознайомитись з Положенням про Інклюзивно-ресурсний центр. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-п#n11 - Визначити основні завдання ІРЦ щодо підтримки педагогів у закладах загальної середньої освіти.	26 год.	Критерії оцінювання: - Здатність до пошуку інформації – 2 б. - Здатність до критичного мислення – 1б. - Здатність продемонструвати розвиток власного професіоналізму в галузі інклюзивної освіти – 2 б.
	- Відвідати (зателефонувати) ІРЦвашого міста для отримання інформації, які послуги вони надають педагогам закладів освіти. - Відвідати заклад освіти для отримання інформації, які послуги вони отримують від ІРЦ. Отриману інформацію скласти у порівняльну таблицю: Підготовка до практичного заняття		Критерії оцінювання: - Здатність до пошуку інформації – 2 б. - Здатність до критичного мислення – 1б. - Здатність продемонструвати розвиток власного професіоналізму в галузі інклюзивної освіти – 2 б.
	Всього за модулем 1	26 год.	Макс. – 5 балів
МОДУЛЬ 2. Основні підходи до забезпечення інклюзивної освіти в ЗЗСО			
2.	Здійснити аналіз інклюзивного освітнього середовища закладу освіти щодо організації безбар'єрного освітнього середовища для осіб з особливими освітніми потребами <i>Варіанти оформлення СР:</i> - Таблиця з коротким описом обладнання та його призначенням; - Ел. презентацію з описом і фото; - Відео з власними коментарями; - Ел. портфоліо з фото, описом – надіслати посилання Підготовка до практичного заняття	26 год.	5 б. – глибоке розуміння потреб осіб з особливими освітніми потребами щодо організації середовища; творчий підхід до виконання завдань; 3-4 б. – розуміння відмінностей в організації освітнього середовища для осіб з особливими потребами; чітке виконання завдання; 1-2 б. – завдання виконано посередньо, відсутність авторських знахідок
	Всього за модулем 1	26 год.	Макс. – 5 балів

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Модульний контроль не передбачено навчальним планом підготовки здобувачів

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Умови допуску: активна робота на семінарських та практичних заняттях, виконання усіх завдань до самостійної роботи, успішне виконання усіх модульних контрольних робіт (не нижче 15 балів за кожну роботу)

Форма проведення: комп'ютерне тестування (у системі Moodle).

Тривалість проведення: 90 хвилин.

Максимальна кількість балів: 40 балів.

Критерії оцінювання: Тестове опитування включає 40 теоретичних запитань, які відображають тематику дисципліни. Максимальна оцінка за кожне тестове запитання – 1 бал.

6.5. Орієнтовний перелік питань для самоконтролю

1. Особливості, функції, завдання освітнього менеджменту.
2. Освітній менеджмент як наука в системі управління освітою в Україні.
3. Особливості, структура, зміст, функції освітніх систем.
4. Роль менеджменту освіти в реалізації принципів освітньої політики України.
5. Особливості структури державного управління освітою в Україні.
6. Шляхи удосконалення освітньої системи України.
7. Школа як об'єкт і суб'єкт управління. Особливості та шляхи її розвитку.
8. Вплив керуючої підсистеми ЗО на якість освітнього процесу.
9. Особливості структури освітнього процесу. Керування ним.
10. Керівник школи - освітній менеджер. Особливості його діяльності.
11. Охарактеризуйте сучасні підходи в Україні до навчання, виховання і розвитку учнів з особливими освітніми потребами.
12. Розкрийте зміст і сутність понять: «інклюзивна освіта», «інклюзивне навчання».
13. Дайте визначення поняттю «особа з особливими освітніми потребами».
14. Обґрунтуйте завдання і принципи інклюзивної освіти.
15. Охарактеризуйте нормативно-правове регулювання інклюзивної освіти в середній освіті.
16. Розкрийте вимоги до створення інклюзивного освітнього середовища ЗЗСО.
17. Розкрийте вимоги до створення і змісту індивідуальних програм розвитку учнів з особливими освітніми потребами.
18. Обґрунтуйте роль і завдання ІРЦ в організації партнерської взаємодії щодо психолого-педагогічного супроводу учнів з ООП.
19. Розкрийте особливості педагогічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами в умовах ЗЗСО.
20. Охарактеризуйте завдання деонтології інклюзивної освіти.

6.6. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
Fx	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична карта дисципліни

Модулі	ЗМ I		ЗМ II	
Назва модуля	Управління освітнім процесом		Організація інклюзивної освіти	
Кількість балів за модуль	34 балів		34 балів	
Лекції	1	2	1	2
Теми лекцій	Сучасні моделі освіти та система управління освітою в Україні	Освітній заклад, як об'єкт управління. Управлінська діяльність керівника закладу освіти	Інклюзивна освіта: сутність, завдання та принципи	Індивідуальна програма розвитку як механізм індивідуалізації освітньої траєкторії для учня з особливими освітніми потребами
К-ть балів	1 бали	1 бали	1 бали	1 бали
Теми практичних занять	Планування роботи закладу освіти як складова управлінської діяльності	Особливості управлінської діяльності керівника закладу освіти	Організація педагогічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами	Інклюзивна компетентність педагога: основні рівні прояву та шляхи її розвитку
Робота на практичних заняття	11 балів	11 балів	11 балів	11 балів
Самостійна робота	10 балів		10 балів	
Підсум. контр.	Іспит (інтегрований)			

1. Рекомендовані джерела до курсу

Основні:

1. Мороз І. В. Менеджмент і маркетинг освіти: навчально- методичний посібник. Київ: Освіта України, 2006. 144 с.
2. *Освітній менеджмент: Навчальний посібник.* За ркд. Л.Даниленко, Л.Карамушки. К.: Шкільний світ, 2003. 400 с.
3. Асистент учителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник /Н.М.Дятленко, Н.З.Софій., О.В.Мартинчук, Ю.М.Найда, під заг. ред. М.Ф.Войцехівського. К. : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172с. URL: http://nmcio.ippo.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2015/05/Assist_teacher_4_All_print.pdf
4. Колупасва А.А., Таранченко О.М. «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: [монографія] К. : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
5. Нова українська школа: порадник для вчителя / [Н. З. Софій, О. В.Онопрієнко, Ю. М. Найда та ін.; за заг. ред. Н. М. Бібік]. К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
6. Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / С. П. Миронова ; Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2016. – 164 с.
7. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агенство «Україна», 2019. 300 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne- navchannya/posibniki/inkluziyavnz.pdf>

Допоміжні:

1. Братко М.В. *Управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу: теорія і практика: монографія.* Кам'янець-Подільський: «Аксіома», 2017. 424 с.
2. Вебб Б., Манн Дж.Д. *Приціл. Як приймати краці рішення, коли весь світ проти тебе.* К.: Yakaboo Publishing, 284 с.
3. Гоулман Д. *Емоційний інтелект. Книжка, яка змінює уявлення про те, що означає бути розумним.* К.: Vivat", 2018.

4. Єльнікова Г. В. Адаптивне управління : сутність, характеристика, моніторингові системи : колективна монографія / за заг. ред. Г. В. Єльнікової. – Чернівці: Вид. Технодрок, 2009. – 572 с.
5. Кові Стівен Р. *7 звичок надзвичайно ефективних людей*. Пер. з англ. О. Любенко. 2-е вид., стер. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2016. 316 с.
6. Робінсон К., Ароніка Л. *Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту*. Пер. з англ. Г. Лелів. Львів: Літопис, 2018. 258 с.
7. Рубін Г. *Проект щастя*. Пер. з англ. А. Саган. Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. 368 с.
8. Харарі Ю.Н. *21 урок для 21 століття*. Пер. з англ. О. Демянчука. Київ: Форс Україна, 2018. 416 с.
9. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практич. посіб. / Тім Лорман, Джоан Демплер, Девід Харві; пер. з англ. К.: СПД-ФО Парашин І.С., 2010. 296 с.
10. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.
11. Інклюзивна освіта від А до Я: порадник для педагогів і батьків / Укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. К., 2016. 68 с. URL: http://ippo.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2016/08/n_zaerkova_a_trejtyak_inkl_osvita_vid_a_do_ya.pdf
12. Данілавічюте Е.А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. За заг. ред. А.А. Колупаєвої. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 360 с. (Серія «Інклюзивна освіта»)
13. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі // Таранченко О.М., Найда Ю.М. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А.А. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 124 с.
14. Індекс інклюзії : розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл : посіб. / Тоні Бут; пер. з англ. К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 190с.
15. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі Посібник "Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навч. курс та наук.-метод. посіб." / Т.В.Сак. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 168 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
16. Спільне викладання в інклюзивному класі: метод. матеріали. /Укладач Софій Н. З., К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 70 с.
17. Спільність зусиль: фахівці в інклюзивному класі: матеріали. /Укладач – Софій Н. З., К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 112 с.
18. Універсальний дизайн в освіті: посібник / Під заг. ред. Софій Н. З., К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 76 с.

Електронні джерела:

<https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/521/12.2019.pdf>

<https://yur-gazeta.com/golovna/5-naykrashchih-knig-dlya-spravzhnih-lideriv.html>

<https://blog.yakaboo.ua/pro-liderstvo/>

<http://cpls.kubg.edu.ua/hromada/statti/655-vse-shcho-vy-khotily-znaty-pro-liderstvo-sluzhinnia.html>

https://stud.com.ua/21928/etika_ta_estetika/dilova_etika

МВОК «Школа для всіх» [Електронний ресурс]. – URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/409>

Онлайн-курс для вчителів початкової школи [Електронний ресурс]. – URL: <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:EdEra-SmartOsvita+Inc+1/info>

Освіта дітей з особливими потребами / Сайт МОН України [Електронний ресурс]. URL: <http://mon.gov.ua>

<http://activity/education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimi-potrebami>